

**Інститут педагогіки і психології професійної освіти
Академії педагогічних наук України**

На правах рукопису

АЛЕКСЕЄНКО Тетяна Андріївна

**ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ
В УМОВАХ БЛОКОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ**

13.00.01 - теорія та історія педагогіки

**Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

Київ - 1995

00340014 (С)

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі педагогіки
жовтого університету імені Ю. Ф.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук,
професор, академік АПН України
СТЕЛЬМАХОВИЧ М.Г.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук,
професор МАЙБОРОДА В.К.,
кандидат педагогічних наук,
доцент КРИСЮК С.В.

Провідна установа: Ніжинський державний
педагогічний інститут
імені М.В.Гоголя

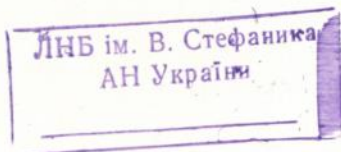
Захист відбудеться "24" жовтня 1995 р. о 14 год.
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 01.61.01 в Інституті
педагогіки і психології професійної освіти АПН України за адре-
сою: 252135, м.Київ, вул.Косіора, 24.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту
педагогіки і психології професійної освіти АПН України (252135,
м.Київ, вул.Косіора, 24).

Автореферат розісланий "24" вересня 1995 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.М.Цибільська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність проблеми. В умовах становлення Української державності однією з актуальних проблем стає перебудова і подальший розвиток системи освіти, оскільки саме школа формує майбутнє держави, її потенціал, соціальний і культурний ґенофонд. Перед педагогічною наукою стоїть завдання створення ефективних дидактичних систем, які базуються на застосуванні таких типів технологій, форм і методів навчання, які забезпечували б інтенсивне оволодіння системою знань, формування умінь і навичок, і на цій основі суттєво підвищували рівень самостійної творчої діяльності студентів, створювали умови для більш повного і ефективного споживання інтелекту кожного, які сприяли б всебічному розвитку особистості.

Аналіз педагогічної практики переконує в недостатній ефективності традиційного типу навчання щодо забезпечення вирішення названих завдань через притаманний йому інформаційно-догматичний метод організації викладання. Суперечності між вимогами, що постають перед спеціалістами в сучасних умовах, та рівнем їх готовності до професійної діяльності, між потребою особистості в освіті та можливостями освіти задовольнити цю потребу, вимагають утвердження якісно нових взаємовідносин між суб'єктами педагогічної діяльності. Один із засобів вирішення означених суперечностей вбачаємо у зміні технології навчання.

Результати досліджень, пов'язаних із розробкою і впровадженням нових технологій навчання, в основу яких покладено модульний принцип його організації, переконливо свідчать про наявність у них значних можливостей щодо підвищення ефективності підготовки спеціалістів (А.М.Алексюк, В.Ю.Ковальчук, Ю.О.Устипнюк, П.Юцявічене та ін.).

Одним із шляхів підвищення якості професійної освіти є активізація пізнавальної діяльності у системі вузівської підготовки, основним критерієм якої виступає сформованість пізнавальної активності студентів. Отож формування пізнавальної активності студентів є однією з актуальних проблем сучасної педагогічної науки. Зауважимо, що означена проблема порівняно недавно стала самостійним об'єктом дослідження педагогів. Відсутні фундаментальні праці, спрямовані на пошук ефективних шляхів формування пізнавальної активності і використання з цією метою можливостей нових технологій навчання, перед усім блокової і модульної його організації. *

Практична та теоретична значимість проблеми, її недостатня розробленість зумовили актуальність проведеного нами дослідження на тему "Формування пізнавальної активності студентів в умовах блокової організації навчання".

Об'єкт даного дослідження складає процес навчання у вузі, що здійснюється на засадах його блокової організації.

Предметом є педагогічні умови формування пізнавальної активності студентів при блоковій організації навчання.

Мета дослідження полягає у виявленні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці умов формування пізнавальної активності студентів за блокової організації навчання і розробці відповідних рекомендацій щодо підвищення його ефективності.

У відповідності до мети дослідження були визначені такі *завдання*:

- узагальнити здобутки педагогічної науки, передовий педагогічний досвід щодо формування пізнавальної активності студентів;

- виявити основні компоненти пізнавальної активності та

рівні її формування в експериментальній методиці навчання;

- теоретично обґрунтувати експериментальний варіант методики формування пізнавальної активності студентів при блоковій організації навчання;

- дослідити умови формування пізнавальної активності студентів;

- розробити методику вимірювання та оцінки рівнів сформованості пізнавальної активності студентів та ступеня її стійкості на відповідному рівні;

- експериментально перевірити розроблену методику формування пізнавальної активності студентів;

- апробувати рекомендації щодо ефективного формування пізнавальної активності студентів в умовах блокової організації навчання.

Наша робоча *гіпотеза* базується на припущенні,* що ефективне формування пізнавальної активності студентів можливе за умов організації їх підготовки, побудованої на продуктивно-творчому навчанні, диференційованої за основними, послідовно зв'язаними цілями та різнорівневим рейтинговим контролем, навчальними блоками.*

Для розв'язання поставлених завдань була розроблена програма, яка передбачала використання комплексу *методів дослідження*, що взаємодоповнюють, контролюють та коригують один одного: теоретичний аналіз джерел з проблем пізнавальної активності, модульно-блокового підходу організації навчання у вузі; аналіз та узагальнення педагогічного досвіду вузів; спостереження; контент-аналіз; анкетування студентів і викладачів; інтерв'ю, бесіди, експертні оцінки; констатуючий і формуючий педагогічний експеримент; математично-статистичні методи дослідження та обробки даних, що отримані в процесі виконання

роботи.

Вірогідність одержаних результатів забезпечена всебічним теоретичним аналізом проблеми, науково обґрунтованим використанням методів дослідження, якісним і кількісним аналізом дослідних даних, експериментальною перевіркою та успішним впровадженням розроблених рекомендацій у навчальний процес вузів.

Дослідження проводились у Чернівецькому державному університеті ім. Ю.Федьковича та Івано-Франківському технічному університеті нафти та газу впродовж 1989-1994 років у такі етапи:

I етап (1989-1990 рр.) - здійснено аналіз стану проблеми на основі студіювання наукової педагогічної та психологічної літератури, вивчення досвіду практичної роботи, констатуючого зрізу. Визначені об'єкт, предмет, сформульовані мета дослідження, його завдання та гіпотеза, розроблено загальний зміст і методику роботи.

II етап (1990-1992 рр.) - розглянуто пізнавальну активність як педагогічну проблему, теоретично виділені та обґрунтовані її компоненти, рівні сформованості, критерії їх вимірювання та оцінки. Розроблено експериментальну модель блокової організації навчального процесу. Здійснено перший етап комплексного констатуючого і формуючого експерименту.

III етап (1992-1993 рр.) - проведено психолого-педагогічний аналіз результатів першого етапу педагогічного експерименту, співставлено їх з передовим вітчизняним досвідом. Розроблено і впроваджено коректуючу методику і рекомендації для наступного етапу експерименту. Проведено другий етап експерименту.

IV етап (1993-1994 рр.) - здійснено комплексний аналіз отриманих результатів. Виявлені педагогічні умови ефективного

функціонування блокової організації навчального процесу з метою формування пізнавальної активності студентів. Розроблені рекомендації, що забезпечують ефективне формування пізнавальної активності студентів за умов блокової організації навчання.

Методологічною основою дослідження стали положення теорії пізнання про активність суб'єкту, згідно з якою індивідуальні пізнавальні здібності особистості формуються в діяльності та відтворюють у своїй структурі та динаміці її основні властивості. Навчально-пізнавальна діяльність є процесом, що має в собі суперечності, вирішення яких на основі паритетних взаємовідносин між суб'єктами педагогічної діяльності через формування пізнавальної активності веде до розвитку здібностей особистості як учасника цього процесу.

Теоретичною основою дослідження стали ідеї сучасних концепцій навчання, висновки вітчизняних і зарубіжних педагогів, психологів щодо всебічного й гармонійного розвитку особистості, активізації пізнавальної діяльності учнів, законодавчі акти і нормативні документи стосовно підготовки висококваліфікованих спеціалістів з вищою освітою.

У ході роботи над темою дослідження враховувались ідеї А.М.Алексюка, В.І.Андрєєва, С.І.Архангельського, Ю.К.Бабанського, В.П.Безпалька, Блума, П.Я.Гальперіна, В.В.Давидова, Д.Б.Ельконіна, В.М.Кларіна, В.А.Козакова, В.Г.Леонтєва, Ф.Рассел, П.Юцявічене. У роботі використані рекомендації І.А.Зязюна, О.В.Киричука, Л.Г.Коваль, В.В.Краєвського, І.Я.Лернера, Н.Г.Ничкало, В.О.Овицука, Г.І.Остаєнко, В.В.Сушанка, Н.Т.Тализіної, М.І.Шкіля та інших вчених і педагогів-практиків з питань удосконалення процесу навчання у вищій школі. Враховано думки М.Г.Стельмаховича, який визначив

народну педагогіку як "вічне і невичерпне джерело педагогічної науки", В.К.Майбороди про необхідність застосування у дослідженнях багатой історичної спадщини, національних традицій, досягнень народної педагогіки.

Наукова новизна полягає в:

- дослідженні потенційних можливостей блокової організації навчання у формуванні пізнавальної активності студентів, її структури та особливостей;
- виявленні, теоретичному обґрунтуванні умов ефективного формування пізнавальної активності студентів при блоковій організації навчання у вищій школі;
- визначенні, теоретичному обґрунтуванні структури та рівнів сформованості пізнавальної активності студентів при блоковій організації навчання;
- розробці критеріїв та методики визначення і оцінки рівнів та ступеня сформованості пізнавальної активності студентів;
- застосуванні методики узгодження навчаючої та контролюючої діяльності з метою підвищення ефективності формування пізнавальної активності студентів;
- обґрунтуванні, розробці і впровадженні комплексної методики поетапного різнорівневого рейтингового контролю якості навчання в умовах блокової його організації як механізму формування пізнавальної активності студентів.

Теоретичне значення роботи полягає в:

- науковому обґрунтуванні потенційних можливостей блокової організації навчання у формуванні пізнавальної активності студентів;
- визначенні педагогічних умов ефективного її формування;
- вивченні структури пізнавальної активності, рівневих критеріїв та стійкості її сформованості;

- обґрунтуванні системи виміру та оцінювання пізнавальної активності.

Практичне значення дослідження визначається його спрямованістю на розробку й впровадження:

- блокової організації навчання з метою підвищення ефективності формування пізнавальної активності студентів;
- комплексної методики поетапного різнорівневого рейтингового контролю як механізму стимулювання формування пізнавальної активності студентів при блоковій організації навчання;
- методики визначення, виміру і оцінки рівнів сформованості та стійкості пізнавальної активності;
- умов ефективного формування пізнавальної активності.

На захист виносяться:

- педагогічні умови ефективного формування пізнавальної активності студентів при блоковій організації навчання;
- структура та рівні сформованості пізнавальної активності студентів через критерії прояву інтегративних якостей пізнавальної активності;
- методика визначення, виміру та оцінки рівнів сформованості пізнавальної активності через критерії прояву інтегративних якостей пізнавальної активності, шкали їх узгодження і оцінювання;
- методика виміру та оцінки ступеня стійкості пізнавальної активності, сформованої на визначеному рівні.

* *Апробація і впровадження результатів* здійснювались шляхом публікації науково-педагогічних і методичних праць, участі в наукових конференціях⁹ Чернівецького державного університету (1991, 1993, 1994, 1995), Івано-Франківського університету нафти і газу (1995), Прикарпатського університету (1995), Рівненського інституту інженерів водного господарства

(1992), Київського військового гуманітарного інституту (1995), шляхом підготовки методичних матеріалів для викладачів і студентів "Етапно-блокова технологія навчання", "Діагностико-діяльнісний рейтинговий контроль знань студентів", "Діяльнісно-цільова технологія навчання".

Матеріали дослідження використовувались при розробці спецкурсів "Блокова програма вивчення курсу "Основи наукових досліджень у педагогіці", "Формування пізнавальної активності студентів у структурі блоково-модульної організації навчання", проведенні методичного семінару в обласному науково-методичному інституті освіти, міжкафедрального семінару для професорсько-викладацького складу (ПВС) Чернівецького університету (1994, 1995), читанні окремих лекцій ПВС Івано-Франківського технічного університету нафти і газу (1994, 1995).

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається з вступу, двох розділів, висновків, списку основної використаної літератури та додатків. Обсяг роботи 136 сторінок, ілюстрована 19 таблицями та 5 графіками.

Основний зміст роботи

У вступі обгрунтовано вибір проблеми та її актуальність, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження; сформульовано гіпотезу та методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичну і практичну значимість роботи; представлено положення, що виносяться на захист, обгрунтовано вірогідність результатів та висновків проведеного дослідження.

У першому розділі - "Формування пізнавальної активності студентів як педагогічна проблема" здійснено аналіз вимог до якості професійної підготовки спеціалістів, серед яких чільне місце посідає сформованість у них пізнавальної активності.

На основі аналізу вітчизняного та світового досвіду ор-

ганізації навчання у вузах у дисертації доводиться, що традиційна лекційно-семінарська система навчання, заснована, в основному, на репродуктивній діяльності суб'єктів педагогічного процесу, вступає у суперечність із потребами та інтелектом учнів, що значно зросло, вимогами до якості професійної підготовки спеціалістів з вищою освітою. Узвичаєна система навчання суттєво обмежує ефективність формування пізнавальної активності студентів і має поступитися місцем педагогіці співробітництва, співтворчості викладачів та студентів.⁹

У даному розділі на основі аналізу методологічних проблем сучасної теорії і практики формування пізнавальної активності розкрито її компонентний склад, визначені рівні розвитку кожного з компонентів, їх змістовні характеристики, обґрунтована методика їх діагностики.

У відповідності до теоретичних міркувань, які ми поділяємо, пізнавальна активність трактується як складна, системна властивість суб'єкту, що інтегрує важливіші якісні характеристики типового для нього прояву пізнавальної діяльності: пізнавальну самостійність, пізнавальну ініціативність, а також повноту і мобільність його знань, умінь і навичок у сфері реалізації цієї активності (Г.І.Остапенко).

Інтегративні якості пізнавальної активності (структурні компоненти) налічують по 4 рівні сформованості кожний і визначалися на основі якісно-кількісної оцінки прояву певних ознак: пізнавальну самостійність - за ступенем прояву вміння розпізнавати, визначати і вирішувати протиріччя, що виникають у процесі пізнавальної діяльності; пізнавальну ініціативність - за вираженням бажанням студента виконувати все нові і нові завдання без примусу з боку викладача, свідомим потягом особистості до самоосвіти, збільшення обсягу знань, використанням для

підготовки до занять додаткової літератури; повноту і мобільність знань, умінь і навичок - наявністю або відсутністю прогалин у знанні програмного матеріалу, здатністю переносити алгоритм вирішення одного завдання на інше, ступенем оволодіння знаннями, уміннями і навичками понад програму, узгодженими з структурою діяльності учня по засвоєнню інформації та способу її використання. Розвиток цих інтегративних якостей сприяє переходу від нульової активності до репродуктивної, пошукової і творчої.

Структурні компоненти пізнавальної активності діагностувались у процесі виконання спеціально розроблених завдань і відповідей на питання, що пройшли незалежну експертизу з метою визначення їх складності.

Нульову активність констатуємо в разі відсутності ініціативності, прояву учнівської самостійності, наявності суттєвих прогалин у знаннях, несформованості умінь переносити один раз побудований алгоритм вирішення завдання на аналогічне завдання.

Репродуктивну активність виявляємо через стимульно-продуктивний рівень пізнавальної ініціативності, копіювальну самостійність, знання програмного матеріалу в межах підручника, лекції, недостатню сформованість умінь переносити один раз побудований алгоритм вирішення на аналогічне завдання.

Пошукова активність характерна для студентів, які виявляють евристичний рівень пізнавальної ініціативності, трансформуючу самостійність, тверде знання програмного матеріалу, здатність здобувати суб'єктивно нову інформацію у ході самостійної трансформації відомої орієнтовної системи типової дії та побудови суб'єктивно нової орієнтовної основи для виконання нетипового завдання.

Творча активність виявляється через креативний рівень сформованості пізнавального інтересу, творчу самостійність, тверде знання програмного матеріалу, володіння елементами знань і навичок понад програму, адатність самостійно конструювати об'єктивно нову орієнтовку основу діяльності, у процесі виконання якої здобувається об'єктивно нова інформація.

Враховуючи існуючі зв'язки і залежності між характеристиками пізнавальної активності, їх комплексний прояв у процесі навчання, у таблиці 1 пропонуємо експериментальний варіант рівнів пізнавальної активності та її інтегративних якостей.

Таблиця 1
Взаємозв'язок рівнів пізнавальної активності
та її інтегративних якостей

Рівні пізнавальної активності	Інтегративні якості пізнавальної активності (компоненти)		
	Пізнавальна самостійність	Пізнавальна ініціативність	Повнота і мобільність знань, умінь і навичок
I. Нульова активність	Учнівська самостійність	Безініціативний	Учнівський
II. Репродуктивна активність	Копіювальна самостійність	Стимульно-продуктивний	Репродуктивний
III. Пошукова активність	Трансформуюча самостійність	Евристичний	Суб'єктивно-творчий (евристичний)
IV. Творча активність	Творча самостійність	Креативний	Творчий

Провідний критерій сформованості пізнавальної активності - системність знань і умінь, яка дає її цілісну характеристику. По-перше, вона відображає єдність всіх компонентів пізнавальної активності; по-друге, поєднує різні характеристики якості знань

й умінь (повнота, мобільність, усвідомленість, тривалість, якість, гнучкості тощо); по-друге, відображає динамічність знань, умінь: від відтворення - до творчості; по-четверте, включає єдність теоретичної і практичної діяльності студентів.

Зважаючи на актуальність означеної проблеми - формування пізнавальної активності студентів, у даному розділі обґрунтовано один із напрямів ефективного її вирішення: переведення процесу підготовки у вищій школі на більш високий рівень навчання, створення умов для стимулювання ініціативи і самостійності у процесі пізнавальної діяльності студентів.

Оскільки модульний підхід до організації навчання містить у собі названі характеристики, пошук шляхів підвищення ефективності формування пізнавальної активності студентів зосереджено у структурі блокового навчання як різновиду модульного і обґрунтовано експериментальну структуру його організації.

У даному дослідженні блок розуміємо як організаційно-методичну одиницю навчального матеріалу, що передбачає виділення семантичних понять у відповідності до структури наукового знання, структурування інформації з позиції логіки активної пізнавальної діяльності студента. Кожен блок розподіляється на навчальні елементи та елементи навчання і є завершеним за змістом, методикою та технологією навчання. Основою у побудові методики оволодіння змістом навчання у блоці, і в цілому блоковою програмою, був різнорівневий підхід, що передбачав прояв пізнавальної ініціативи, самостійності для забезпечення повноти і мобільності знань та умінь студентів. Обов'язковою умовою при цьому став комплексний різнорівневий рейтинговий контроль знань, умінь та навичок студентів, а кінцевий результат оволодіння матеріалом блоку розглядається як передумова подальшого просування у навчанні та досягнення

визначеного (запланованого) рівня сформованості пізнавальної активності, що виступає основним показником його якості.

У другому розділі - "Дослідно-експериментальна перевірка ефективності формування пізнавальної активності в умовах блокової організації процесу навчання" описано хід та результати експериментальної роботи, спрямованої на вивчення означеної проблеми: розкрито експериментальну структуру блокової організації навчання, обгрунтовано методику виміру та оцінювання пізнавальної активності, визначено умови її ефективного формування, наведено результати експерименту, доведена їх коректність і вірогідність.

Експеримент було організовано за двома напрямками підготовки спеціалістів - гуманітарним та інженерним. Він тривав три роки і проводився у два етапи з проміжною корекцією. В експерименті взяло участь 624 студента, було визначено 11 контрольних (303 студенти) і 12 експериментальних (321 студент) груп.

У ході дослідження був розроблений і апробований експериментальний варіант методики формування пізнавальної активності студентів в умовах блокової організації навчання, виміру та оцінки рівнів сформованості пізнавальної активності та ступеня їх стійкості на відповідному рівні.

Основними критеріями і відповідними показниками сформованості пізнавальної активності студентів визначено: її рівень у балах активності (БА) за дванадцятибальною шкалою (нульовий (0-3,0 БА), репродуктивний (3,1-6,0 БА), пошуковий (6,1 БА-9,0 БА), творчий (9,1 БА-12,0 БА)) та ступінь її стійкості на визначеному рівні, що згідно з шкалою вимірів оцінювався як "нестійкий", "відносно стійкий", "стійкий".

На завершення першого етапу експерименту були отримані наступні дані:

В експериментальних групах виявились більш високими результати рівня сформованості і оцінки пізнавальної активності, ніж у контрольних: 6,82 БА (пошукова) і 4,87 БА (репродуктивна) відповідно. Тобто середній рівень сформованості пізнавальної активності студентів експериментальних груп вищий і становить 2,81 (3 рівень) на відміну від контрольних, де він складає 2,18 (2 рівень).

Ступінь стійкості пізнавальної активності, сформованої на 3 рівні, у студентів експериментальних груп порівняно з контрольними на 48,2% вищий (71,4% і 23,2% відповідно) з оцінкою стійкості на цьому рівні - "стійка"; у контрольних групах на даному рівні вона оцінюється як "нестійка".

Показники якості навчання за традиційною системою оцінювання в експериментальних групах відносно контрольних виявились також вищими: якість зросла на 4%, середній бал - на 0,05. Причому слід зазначити, що ці результати отримані за умов більш високого рівня навчання.

Психолого-педагогічний аналіз результатів першого етапу експерименту дозволив провести відповідні корективи змісту методики навчання і контролю якості знань, умінь та навичок студентів: введено тьюторські заняття за методикою А.М.Алексюка; здійснено узгодження навчаючої та контролюючої діяльності на користь формування пізнавальної активності; підвищено рівень складності планових дидактичних матеріалів відносно контрольних.

Другий етап експерименту був спрямований на пошук шляхів підвищення ефективності формування пізнавальної активності студентів за рахунок удосконалення структури, форм і методів контролю. Він проводився в умовах єдиного лекційного потоку. Його загальні результати наведені у таблиці 2.

Таблиця 2.

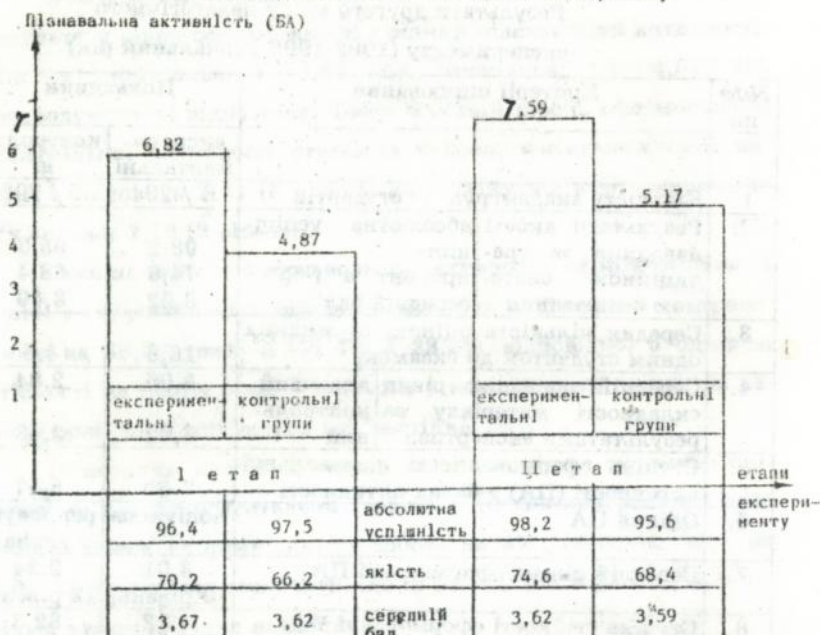
Результати другого етапу педагогічного експерименту (1992-1993 навчальний рік)

№№ пп	Критерії оцінювання	Показники		
		експериментальні	контрольні	
1.	Кількість академгруп / студентів	8 / 204	7 / 192	
2.	Результати якості навчання за традиційною системою оцінювання	абсолютна успішність	98,2	95,6
		процент "4" і "5"	74,6	68,4
		середній бал	3,62	3,59
3.	Середня кількість оцінок, отриманих одним студентом до екзамену	16,6	4,6	
4.	Середній показник рівня складності матеріалу за результатами експертизи	плановий	3,06	2,34
		контрольний	3,02	2,43
5.	Ступінь сформованості пізнавальної активності (ПА) у балах активності	7,59	5,17	
6.	Оцінка ПА	пошукова	репродуктивна	
7.	Середній рівень сформованої ПА	3,01 (3 рівень)	2,24 (2 рівень)	
8.	Ступінь стійкості сформованої ПА у %	77,2	82,3	
		(3 рівень)	(2 рівень)	
			25,4 (3 рівень)	
9.	Оцінка стійкості сформованої ПА	2 рівень	стійка	
		3 рівень	стійка стійка нестійка	

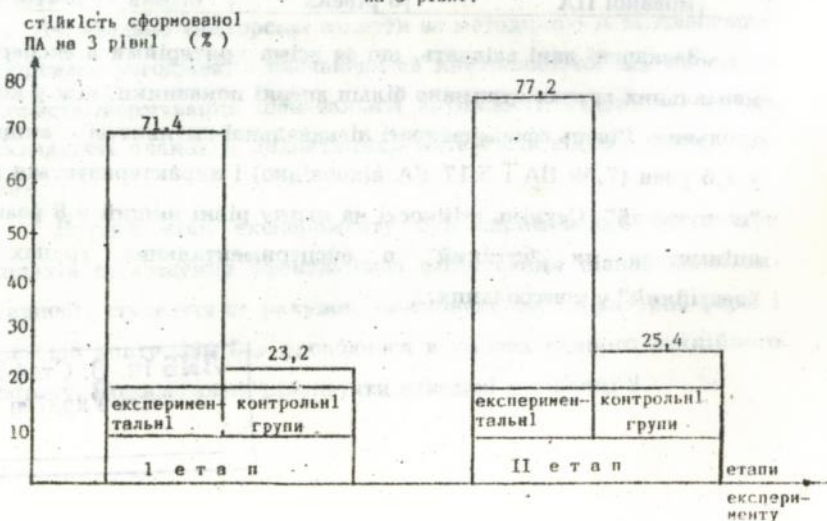
Зазначені дані свідчать, що за всіма критеріями в експериментальних групах отримано більш високі показники, ніж у контрольних. Рівень сформованості пізнавальної активності - вищий у 1,5 рази (7,59 БА і 5,17 БА відповідно) і характеризується як "пошуковий". Ступінь стійкості на цьому рівні вищий у 3 рази і оцінюється як "стійкий" в експериментальних групах і "нестійкий" у контрольних.

ЛНБ ім. В. Стефаніка
АН України

Гістограма основних результатів I і II етапів експерименту.

Гістограма ступеня стійкості сформованої планувальної активності на 3 рівні.

Проведені корективи позитивно позначились на ефективності формування пізнавальної активності студентів. Цей висновок підтверджує порівняння основних результатів першого і другого етапів експерименту на користь останнього.

Так, рівень сформованості пізнавальної активності в експериментальних групах на другому етапі відносно першого зріс на 11% (з 6,82 БА - I етап до 7,59 БА - II етап), а ступінь стійкості її сформованості на третьому рівні - на 5,8% (з 71,4% до 77,2% відповідно) і в обох випадках оцінюється як "стійка".

Проведене анкетування засвідчило, що 94% студентів-учасників другого етапу проти 65% - першого вважають, що блокова організація навчання стимулює їх самостійну творчу діяльність, 92% проти 76%, відповідно, рахують її такою, яка стимулює ініціативу і самостійність.

Отримані результати корелюють, їм властива достатньо висока надійність (96%), це дозволяє стверджувати, що основні завдання дослідно-експериментальної роботи вирішені і положення гіпотези доведені. Викладене, в свою чергу, дає підставу зробити такі висновки та рекомендації:

1. Одним із основних показників, що характеризують готовність фахівця до професійної діяльності, є сформованість у нього пізнавальної активності як складної системної властивості суб'єкту, що інтегрує важливіші якісні характеристики типового для нього прояву пізнавальної діяльності: пізнавальну самостійність, пізнавальну ініціативність, а також повноту і мобільність його знань, умінь і навичок у сфері реалізації цієї активності.

2. Традиційна лекційно-семінарська система, заснована, в основному, на репродуктивному відтворенні навчального матеріалу, суттєво обмежує ефективність формування пізнавальної

активності студентів. Альтернативою узвичаєній системі навчання є його блокова організація з творчим підходом до співпраці суб'єктів педагогічного процесу.

3. Рівні сформованості пізнавальної активності визначаються через прояв її інтегративних якостей на основі якісно-кількісної оцінки прояву певних ознак:

3.1. Пізнавальна самостійність - ступенем прояву уміння розпізнавати, визначати і вирішувати протиріччя, що виникають у процесі пізнавальної діяльності студента;

3.2. Пізнавальна ініціативність - вираженням бажанням студента виконувати все нові і нові завдання без примусу з боку викладача, свідомим потягом особистості до самоосвіти, самостійного збільшення обсягу знань, використанням для підготовки до занять додаткової літератури;

3.3. Повноту і мобільність знань, умінь та навичок - наявністю або відсутністю прогалин у знанні програмного матеріалу, здатністю переносити алгоритм рішення одного завдання на інше, ступенем оволодіння знаннями, уміннями понад програму, узгодженими з структурою діяльності учня по засвоєнню інформації та способу її використання.

4. Основними критеріями і відповідними показниками сформованості пізнавальної активності студентів є: її рівень, який вимірюється у балах активності (БА) за дванадцятибальною шкалою та ступінь стійкості на визначеному рівні, що згідно з шкалою вимірів оцінюється як "вестійкий", "відносно стійкий", "стійкий".

5. Умовами ефективного формування пізнавальної активності при блоковій організації навчання є:

5.1. Узгодження розподілу навчального матеріалу і діяльності студентів на блоки і навчальні елементи із закономірностями

ми і логікою активної пізнавальної діяльності з метою формування її інтегративних якостей;

5.2. Спрямованість дидактичних матеріалів на формування пізнавальної активності студентів, забезпечення вищого рівня складності планових дидактичних матеріалів за контрольні;

5.3. Поетапне застосування різнорівневого рейтингового контролю;

5.4. Нарощування інтелектуального навантаження самостійної аудиторної і позааудиторної творчої роботи студентів, поєднаної з поетапним різнорівневим рейтинговим контролем досягнень кожного;

5.5. Здатність методики оцінки якості навчання студентів забезпечувати формування їх пізнавальної активності, послідовно вимірювати і на цій основі коригувати їх діяльність у процесі оволодіння блоковою програмою;

5.6. Узгодження навчальної та контролюючої діяльності із запланованим кінцевим результатом;

5.7. Інформованість студентів про організаційну структуру навчання і контролю, їх зміст, форми, види і методику проведення та оцінювання результатів їх досягнень до початку навчального процесу.

6. При блоковому навчанні доцільним є цілісний підхід до його організації, який реалізується через єдність, системність, динамічність знань, умінь, навичок і дозволяє на основі дотримання наведених вище умов поетапно формувати у студентів пізнавальну активність.

7. Рейтинговий контроль у процесі оволодіння блоковою програмою повинен забезпечуватись системно-комплексним підходом до його організації. Це дозволить цілеспрямовано застосовувати широкий спектр форм і методів різнорівневого

контролю, вимірювати, оцінювати досягнення кожного, управляти пізнавальною діяльністю студентів, формувати у них інтегративні якості пізнавальної активності.

Проведені дослідження, підтвердивши гіпотезу, не вичерпало всіх аспектів формування пізнавальної активності студентів. Становить певний науковий і практичний інтерес спеціальне дослідження питань, пов'язаних з формуванням пізнавальної активності студентів в умовах міжпредметних блокових програм у системі професійних навчальних закладів, післядипломної освіти тощо.

Основні положення роботи відображені в таких публікаціях дисертанта:

1. Університетська освіта: науковий потенціал спеціаліста і підготовка вчителя // Реформа школи і удосконалення науково-педагогічної підготовки майбутнього вчителя: Моногр. - М., 1987. - С. 122. - Деп. у НДІ ПВШ 24.03.87 № 466-87. - У співавт.

2. Про одну з форм стимулювання пізнавальної самостійності студентів // Професійне самовизначення студентів університету: Наук.-метод.збірник. - Чернівці, 1991. - С. 87-91.

3. Етапно-блокова технологія // Нові технології навчання. - № 14. - 1995.

4. Пізнавальна активність студентів // Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти: Науково-методичний збірник. - К., 1994. - С.317-320.

5. Методика діагностико-діяльнісного рейтингового контролю якості знань (у структурі етапно-блокової, етапно-модульної організації навчального процесу). - Чернівці, 1993. - 48 с.

6. Діялісно-цільова технологія навчання (методика узгодження навчаючої та контролюючої діяльності): Метод.реком. - Чернівці, 1992. - 20 с. - У співавт.

7. Запобігання конфліктів у процесі формування пізнавальної активності студентів // Конфлікти в суспільстві: діагностика і профілактика: Матеріали Третьої Міжнародної науково-практичної конференції. - Київ - Чернівці, 1995. - С. 426-430.

8. До питання про формування пізнавальної активності студентів: Матеріали наукової конференції викладачів, співробітників та студентів, присвяченої 120-річчю заснування Чернівецького університету, Т.1. Гуманітарні науки. - Кн.2. - Чернівці, 1995. - С. 166. - У співавт.

9. До питання про пізнавальну активність студентів// Модернізація системи освіти в Україні на засадах національних традицій та етнопедагогіки, гуманізації і демократизації, світового досвіду: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. - Івано-Франківськ, 1995. - С. 37.

10. Про деякі напрямки удосконалення організації і підвищення ефективності наукової роботи студентів// Удосконалення професійної підготовки вчителів іноземних мов.- Київ, 1987. - С. 137.

11. Педагогічне стимулювання пізнавальної діяльності студентів і внутрішньоособистісний конфлікт// Природа, феноменологія і динаміка конфліктів у сучасному світі. - Чернівці, 1993.- Ч.1. - С. 53-60.

12. Розвиток творчої особистості і час// Психологія особистості і час. - Чернівці, 1991. - С. 54-55. - У співавт.

13. Про один із засобів запобігання міжособистісного конфлікту// Молодь і проблеми конфлікту в період переходу до демократичного суспільства. - Чернівці, 1994. - Ч. 1. - С. 315-317. - У співавт.

14. Діагностико-діяльнісний контроль у структурі етапно-модульної технології навчання// Сучасні методи активізації

творчих здібностей у процесі підготовки інженерів. Севастополь, 1991. - С. 24-25.

15. Інтеграція творчої думки студентів та інженерно-технічних працівників філіалів кафедр// Проблеми оптимізації педагогічного спілкування. - Київ, 1990. - С.90-91.

16. Рейтингова система діагностико-діяльницького контролю якості навчання// Традиційні і нетрадиційні методи активного навчання у вищій. - Рівне, 1992. - С.92-93.

17. Угодження навчаючої та контролюючої діяльності як умова формування пізнавальної активності// Нові технології навчання в технічному вузі. - Івано-Франківськ, 1995. - С. 66.

Алексеенко Т.А. Формирование познавательной активности студентов в условиях блочной организации обучения.

Диссертация в виде рукописи на соискание учёной степени кандидата педагогических наук; 13.00.01 - теория и история педагогики. Институт педагогики и психологии профессионального образования Академии педагогических наук Украины, Киев, 1995.

В исследовании рассматриваются вопросы формирования познавательной активности студентов при блочной организации обучения. Определены структура, критерии и показатели сформированности познавательной активности. Сформулированы условия ее эффективного формирования в структуре блочной организации обучения.

Alekseyenko T.A. Students Cognitive Activity Formation in Terms of Block Structure of Instruction Organization.

Dissertation for the Degree of Candidate of Sciences (Pedagogy); Specialization 13.00.01 - Theory and History of Pedagogy. Institute of Pedagogy and Psychology of Professional Education at the Academy of Pedagogical Science of Ukraine, Kiev, 1995.

The investigation treats the problem of forming students cognitive activity within the system of block organization of instruction. The work formulates the structure of cognitive activity, the criteria and indices, as well as the conditions of its successful formation in terms of the block structure of instructional organization.

Ключові слова: блокова організація навчання, пізнавальна активність, структурні компоненти, рівень, стійкість, формування, студенти.

Підписано до друку 06.09.95
Формат 60 x 84/16
Папір друкарський
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 1,4
Обл.- вид. арк. 1,4. Тираж 100 прим.
Зам. 258

Друкарня видавництва "Рута" Чернівецького держуніверситету
274012, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2.

AB 33.030